

Opavský přírodovědný zpravodaj

duben 2014

Elektronický měsíčník o přírodě a lidech kolem ní nejen na Opavsku

**Rozkvetlý lužní les
v rezervaci Hvozdnice**

**Poznejte čolka obecného,
velkého a horského**

**Je rozdíl mezi kosem
městským a kosem lesním**

**Potomek Cikalova mlýna
je znalec přírody Hněvošic**

**Dendrolog Miroslav Frank
představuje “zlaté” keře**

**Přededa Matice slezské
značuje turistické trasy**

S podporou Statutárního města Opavy
vydává občanské sdružení Natura Opava

V úvodníku pod názvem Co zaséváme, to také sklízíme se zamyslíme nad tím, jak zajišťujeme u nás proklamovanou vzdělanostní společnost. Spíše o ní více mluvíme, než konáme. Mnoho vystudovaných mladých lidí často nastoupí po škole do jiného zaměstnání kvůli výši platu. Pozveme vás do posledního zbytku lužního lesa, ve kterém byla v roce 1988 vyhlášena přírodní rezervace Hvozdnice. V dubnu lužní les rozkvetl a čeká na vaši návštěvu. Také se pokusíme představit život čolků, kteří již vyhledali tůňky a začalo období rozmnožování. To je u čolků velmi zajímavé.

Určitě se vám stalo, že jste našli na zemi mládě kosa, které vypadlo z hnízda. Nikdy ho neberte do ruky, rodiče o něm ví, budou ho krmit i na zemi. O tom a dalších zajímavostech se dovíte v článku o těchto hnízdících drozdovitých ptácích.

Seznámíme vás s potomkem majitelů Cikalova mlýna v Hněvošicích Josefem Vehovským, jehož babička Pavlína Vehovská byla první majitelkou mlýna. Vnuk Josef nám vyprávěl, jak mlýn vypadal v době, kdy žádala o přiznání vodního práva při zápisu do vodní knihy ve třicátých letech minulého století. Josef se vždy zajímal o přírodu Hněvošic a z jeho vyprávění jsme se dověděli spoustu dalších zajímavých informací o okolní přírodě.

Zlatice a zlatý déšť jsou dva různé keře, napsal nám dendrolog Ing. Miroslav Frank. Tento bývalý vedoucí Arboreta Nový Dvůr o našich dřevinách ví mnoho zajímavostí. Tentokrát nás seznámí s obecně rozšířeným omylem, kdy zlatici říkáme zlatý déšť. V rozhovoru nám předseda Matice slezské ing. Vlastimil Kočvara řekl, že již řadu let značuje turistické trasy. Samozřejmě dostaneme i odpovědi na otázky, týkající se činnosti Matice slezské, ve které působí již několik desetiletí.

Můžete si zkusit odpovědět na otázky v dubnovém kvízu. Omalovánku, jako každý měsíc, nakreslil náš dvorní výtvarník Bořivoj Frýba. Zpravodaj jsme zakončili povídkou Kos zpívá, aby uživil svou rodinu.

Za redakci: Milan Kubačka, Jakub Kubačka

K zamyšlení

Co zaséváme, to také sklízíme

Botanika

Rozkvetlý lužní les v rezervaci Hvozdnice čeká na vaši návštěvu

Zoologie

Poznejte čolka obecného! Na Opavsku žijí ještě čolek velký a čolek horský.

Připravované akce

Zoologie

Ve zpěvu je rozdíl mezi kosem městským a kosem lesním. Ten má více vzorů.

Zajímavosti z opavské přírody

Potomek z "Cikalova mlýna" byl vždy ochránce a znalec hněvošické přírody

Botanika

Zlatice a zlatý déšť jsou to dva různé keře, napsal nám dendrolog Ing. Miroslav Frank

Rozhovor

Předseda Matice slezské Vlastimil Kočvara značuje turistické trasy

Dubnový kvíz a omalovánka Boříka Frýby

Kos zpívá, aby uživil svou rodinu

Na titulní straně pohled na sasanky hajní na břehu meandru říčky Hvozdnice ve Slavkovském lese.

Napište nám do redakce

Elektronický měsíčník „Opavský přírodovědný zpravodaj“ je součástí projektu Kalendář přírody Opavska Natury Opava. Projekt byl podpořen grantem Magistrátu Statutárního města Opavy v roce 2013. Zpravodaj má zviditelnit zajímavosti nejen o přírodě Opavska, ale také osobnosti a projekty, které souvisí s životním prostředím. Nabízíme všem zájemcům z řad učitelů, obcí, přírodovědcům a všem, kterým není životní prostředí lhostejné, aby se na měsíčníku podíleli. Můžete zde volně prezentovat své projekty, myšlenky a zajímavá pozorování. Měsíčník je volně stažitelný ve formátu PDF na stránkách Natury Opava a na stránkách Statutárního města Opavy. Dále je rozesíláný na školy a obecní úřady v okrese Opava.

Občanské sdružení Natura Opava - Czech Republic

E. Beneše 30, 747 05 Opava

tel: 00420 737 322 616

e-mail: info@natura-opava.cz, web: www.natura-opava.org

facebook: www.facebook.com/naturaopava

Co zaséváme, to také sklízíme

Vše začíná už ve školních lavicích v přeplněných třídách, před kterými stojí nedocenení učitelé, kteří prozrazují informace bezelstně, protože učit je přece poslání a ne zaměstnání.

Plazí se to? Tak je to asi had. Co létá je asi pták, ale neví jaký. Čeho se štítí paní učitelka je slizká žába a všechno ostatní je odporný hmyz, který je třeba zašlápnout. A rostliny? Těch si nevšímají, protože nejsou chlupaté, neumí si hrát a není s nimi legrace. Premianti se naučí odříkat, co je to parenchym a sklerenchym (typy rostlinných pletiv), i když neví k čemu jim to bude dobré. Občas se většina z nich zapojila do nějaké kampaně, jejichž smysl nebylo třeba ani pochopit, a jak to bylo poměrně nedávno ještě zvykem, bylo třeba zajistit hlavně masivní účast. Takto „ekologicky“ vzdělání mladí lidé „šup do života!“

Možná je to trochu přitažené za vlasy, ale naprostá většina z dětí opravdu přírodu nezná, přestože v ní žijí. Nechápu ji, takže ji, ani jako dospělí, nebudou umět chránit. To jsou vyhlídky.

Některé z nich, jako osmadvacetileté finanční analytiki, uvidíme na televizní obrazovce makroekonomicky rozjímat, jak zachraňují Zemi. Jiní, stejně „erudovaní“, se možná dostanou až na světový ekologický summit. Tam se nácou kaviárem v přepychovém hotelu vedle chudinské čtvrti a vrátí se zpátky za svými kšefty. Stačí, když tam jen prohlásit, že největším nepřítelem obchodu opravdu není ochrana přírody. A pak, jak říkával Werich, „jedeme dál, močálem černým kolem bílých skal“. Už jsme tak daleko, že věříme tomu, že svět je jeden velký supermarket, kde mnozí však nemají ani na odemknutí vozíku.

Je vedlejší, jestli se řídíme heslem „poručíme větru dešti“ nebo „trh vyřeší vše“. A je také jedno, které vítězí. Paláce nikdy nezůstanou prázdné.

Zkoumat a chápat přírodu se jaksi nenosí. Dinosauri se chovali přirozeněji. Smyslem života se stává zisk. „Vyšší cíle“ jsou potlačovány. Vše začíná už ve školních lavicích v přeplněných třídách, před kterými stojí špatně placení učitelé, kteří prozrazují informace bezelstně, protože je to přece poslání a ne zaměstnání. Kdo se byl na něco někde zeptat, ví, jak jsou informace drahé. Nedivím se, že mnozí vystudovaní učitelé je jdou uplatnit jinam. V lavicích pak zůstávají sedět děti, které se sice umí velmi dobře orientovat mezi pestrými obaly pamlsků v supermarketech, ale nepoznají ani strom, kolem kterého denně chodí do školy.

V opavských parcích mohou děti v rámci výuky přírodopisu využívat dendrologickou stezku, naučnou přírodovědnou stezku ve Slavkovském lese nazvanou podle říčky, která jím protéká, Hvozdnice. Velmi vyhledávanou je ekopedagogická plocha nazvaná Raduňský mokřad, kde probíhají hydrobiologická praktická cvičení.

Můžeme tedy říct, že na Opavsku máme mnoho příležitostí, kam jít s dětmi se vzdělávat přímo v přírodě i mnoho schopných učitelů. Budoucnost nemusíme vidět nijak černě. Ostatně jsme to viděli i minulou neděli při opavských oslavách Dne Země.

Rozkvetlý lužní les v rezervaci Hvozdnice čeká na vaši návštěvu

Rybníky s přilehlými mokřady ve Slavkovském lese poskytují životní prostředí mnoha druhům ptáků a obojživelníků. Naučná stezka seznamuje návštěvníky nejen s pestrou květenou a zvěří, ale i velmi zajímavou geologickou minulostí tohoto lužního lesa.

Návštěvníky upoutají bizarní kmeny jilmu vazu.

Chráněné území ve Slavkovském lese jihozápadně od Opavy je cílem přírodovědných vycházek nejen obyvatel blízkého Slavkova, Štáblovic či Uhlířova, ale i milovníků přírody z Opavy a širšího okolí. Území s bohatou květenou, zvěří a velmi zajímavou geologickou minulostí využívají v rámci výuky přírodopisu a ekologie i školy.

Lužní les má své kouzlo v každou roční dobu, jarní aspekt je však výjimečný. Ve velkém množství rozkvétá dymnivka dutá, sasanka hajní a pryskyřníková, zapalice žluťuchovitá, orsej jarní, ptačinec velkokvětý a parazitická rostlina bez chlorofylu podbílek šupinatý.

V lese zaujmou bizarní tvary kmenů jilmu vazu. Stromové patro dále tvoří dub letní, habr obecný, jasan ztepilý, vrby a topoly. Keřové pak střemcha obecná, líska obecná, brslen evropský a bez černý. Nevhodně vysazený smrk je odstraňován.

Ve stojatých vodách rybníků roste např. závitka mnohokořenná, lakušník vodní a bublinatka jižní. Na ostřicových a zblochanových mokřadech kosatec žlutý, halucha vodní a šípatka vodní. Velmi zajímavá je entomofauna, do které ještě na začátku 70. let minulého století patřil jasoň dymnivkový. Další ohrožené druhy, modrásci bahenní a očkovaný, poletují na mokřadních loukách. V roce 1993 byl zde získán exemplář (holotyp) dvoukřídlé mouchy druhu *Mimilimosina bicuspis*, podle kterého se určuje nový druh. Průzkum potvrdil přítomnost skokana krátkonohého, rosničky zelené, čolka velkého i obecného a kříženců kuňky obecné a žlutobřiché. Z ptáků zde hnízdí moták pochop, chřástal vodní, bukáček malý, ledňáček říční a další.

Na své si zde přijde i znalec nebo obdivovatel neživé přírody. V malých lomech, které jsou zařízeny do hradeckého souvrství, je možno studovat geologii kulmu, souboru břidlic a drob, který před 250 mil. let v období karbonu vznikl sedimentací na dně moře a během alpínského vrásnění byl vyzdvižen na povrch. Ve vrstevnaté břidlici se ukrývají otisky tehdejších pravěkých rostlin a zkamenělé schránky hlavonožců a mlžů.

V lužním lese potok mění své koryto a vytváří zákruty meandry. Na pravém prudkém břehu Hvozdnice je řada pozoruhodných odkryvů celého komplexu čtvrtohorních sedimentů, a to původu fluvialního, glacienního i eolického. Jinak řečeno vrstvy vznikly naplavením říčního štěrku, pohybem ledovce a navátím větru. Jejich vznik je spojen se sálským zaledněním před 250 tisíci lety. V sedimentech sálské morény (tillech) se nacházejí souvky např. skandinávské červené zuly, ale i čedičové bloky z nedaleké Otické sopky. V posledních dobách ledových (warthské a viselské) k nám ledovec nedosáhl, ale způsobil, že zde byly naváty vrstvy spraše. Na úrodné půdě, která z nich vznikla, se usadili první zemědělci již před 7 000 lety, v době neolitu.

Nad zapalicí žlutúchovitou, křivatcem žlutým a plicníkem lékařským poletuje žlutáček řešetlákový. Je to náš nejdéle žijící motýl. Páří se po přezimování v březnu či dubnu. Samice kladou vajíčka na větvičky řešetláku počistivého a krušiny olšové.

Sasanka hajní

Sasanka pryskyřníková

Bělásek řeřichový samice

Bělásek řeřichový samec

Dymnivka dutá

Poznejte čolka obecného! Na Opavsku žijí ještě čolek velký a čolek horský.

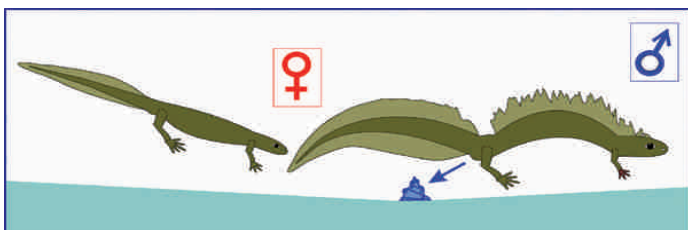
Když v dubnu nahlédnete do tůňky a budete mít štěstí, uvidíte mezi rostlinami plavat čolky. Ti pestře zbarvení s ocasním lemem jsou samci ve svatebním šatu.

Mezi nejatraktivnější a na jaře nejhojnější patří čolek obecný. Ten se vyskytuje především v nížinách, ale často se s ním setkáme i v pahorkatině a v horách.

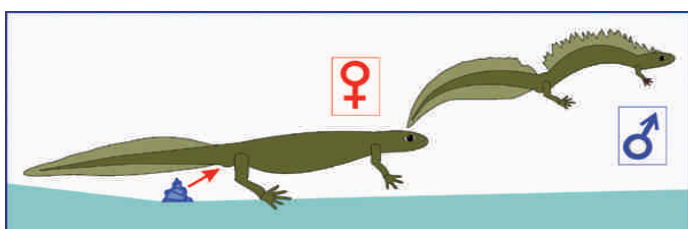
Žije v listnatých lesích, v parcích a na loukách. V době rozmnožování je odkázán právě na tůně a menší vodní nádrže. Dává přednost čistým mělkým vodám v husté vegetaci, jež jsou vystaveny slunci. Největším nepřítelem čolka je člověk, který svou činností v krajině znečistil vody a ustavičně a důsledně odstraňuje místa vhodná pro jeho rozmnožování. Čolci se vyznačují pohlavním dimorfismem. Samci jsou v období námluv a rozmnožování barevnější a nápadnější než samice. Samičky jsou zbarvené spíše do hnědé až okrové barvy, přes břicho se jim pak táhne oranžový pruh s černými tečkami.

Čolci patří mezi ocasaté obojživelníky dorůstající délky až 10 cm. Živí se hmyzem, pavouky a červy. Zimu přespává ve ztrouchnivělých pařezech a temných úkrytech. Na jaře, když teplota stoupne nad 8°C, se probouzí a vydává se k tůni, kde se bude rozmnožovat. Na vodní rostliny kladou samice jednotlivě vajíčka, pro která pomocí zadních nožek vytvoří jakousi kapsu. Z vajíček se poté líhnou larvy. Ty dýchají keříčkovitými vnějšími žábry a po proměně meta-morfóze plíci. Teprve potom mohou čolci vylézat z vody na souš. V létě a na podzim (po období rozmnožování) žijí v úkrytech na vlhkých místech.

Rozmnožovací rituály čolků

Samice následuje samce. Samec se zastaví a odloží spermatofor se samčímí pohlavními buňkami a popojede kousek dopředu, přitom esovitě prohne ocas. Ocasem nasměruje samici nad spermatofor.

Samice se zastaví nad spermatoforem přesně tak, aby mohla "vsát" do kloaky samčí spermie. Oplodněná vajíčka ihned klade na listy rostlin. Obrázky byly převzaty se svolením autora Ivana Zwacha z jeho publikace Plazi a obojživelníci České republiky.

Čolci využívají tůňky ve vytvořeném mokřadu v Raduni.

Čolek velký (*Triturus cristatus*) foto: J. Ševčík

Čolek horský (*Triturus alpestris*)

Proč se ale pohlavní dimorfismus vyvinul? Pohlavní výběr podle Charlese Darwina ovlivňuje úspěch jednotlivců při rozmnožování. Jednoduše řečeno, samci si konkurují a samice si vybírají.

Smyslem výběru partnera pro rozmnožování je předat potomstvu tu nejlepší genetickou výbavu. Tyto sexuální pohlavní znaky a jejich atraktivita naznačuje samičce jedincovu vitalitu, kterou od potenciálního otce svých potomků přirozeně očekává. Samice si například vybírají samce, jenž zvítězí v boji o jejich přízeň. Tito samci mohou být větší, barevnější nebo také v chování a celkové životní strategii rafinovanější; mohou mít také zvýrazněný určitý znak, který samice preferuje. Tento znak jako by samičkám říkal: „Taková paráda stojí spoustu energie, a tak si ji může dovolit jen zdravý jedinec.“ U ptáků je to barevné a dlouhé peří, u hmyzu různé výrůstky a hrbolky na hrudi, u savců kupříkladu paroží...

A konečně u čolků je to kromě oranžového břicha i vysoký zubatý ocasní lem, který samcům v době námluv narůstá. Samci jím lákají samice, ale zároveň také zastrašují ostatní samce. Akt námluv dále pokračuje aktem páření. Samec dotyky hlavy a máváním ocasu dává samici najevo, aby ho následovala. Samice mu tím, že položí hlavu na jeho ocas, dá signál, aby ji nasměroval ke spermatoforu, který uložil na určité místo.

Samice poté spermatofor sebere do svého pohlavního otvoru, kde dojde k oplození jejích vajíček. Kdykoliv tedy narazíte na tůň, vzpomeňte si, že může být domovem čolků, jejichž jarní sofistikované namlouvání a páření je úžasnou podívanou.

Červená šipka označuje končetiny, které vyrostou jako první. U čolků to jsou přední nohy. U mloků rodí samice živá mláďata. U nich rostou končetiny současně. U žab narostou jako první zadní nohy.

Čolek obecný (*Triturus vulgaris*), samec ve svatebním šatu - obrázek dole, samice je v obrázku nahoře. Samci naroste na hřbetu lem, který je u čolka obecného na rozdíl od čolka velkého nepřerušovaný mezi lemem na hřbetě a ocasu.

OSLAVY DNE ZEMĚ SE V OPAVĚ MIMOŘÁDNĚ VYVEDLY

Bohatý program plný vzdělávacích a zážitkových aktivit, soutěží a informací představily desítky organizací na letošním Dni Země, který proběhl v neděli 27. dubna na náměstí Osvoboditelů.

Na jednotlivých stanovištích na příchod čekaly například zajímavosti z vesmíru, návštěvníci si tak mohli prověřit své znalosti o planetách a objevování vesmíru člověkem. „Z dalšího programu bych vypíchla třeba poznávání a sázení bylinek, zajímavosti o včelaření či ochutnávku farmářských produktů a fairtrade kavárnu. Nechyběly ani oblíbené lesnické aktivity, odlévání stop ze sádry s prezentací záchrané stanice živočichů v Bartošovicích nebo prohlídka popelářského vozu a závody v kutálení popelnic,“ vyjmenovala Kateřina Pálková, koordinátorka environmentální výchovy MMO.

U stánků si děti mohly vyrobit šperky z PET lahví, zkusit rýžování zlata nebo si zahrát na farmáře- nakrmit kozu a podojit krávu. V červeném stánku Asekolu mohli lidé letos zdarma získat mapu Opavy zaměřenou na třídění elektra s vyznačením umístění červených kontejnerů a sběrných dvorů. Ten, kdo na akci donesl vysloužilé elektro, mohl za něj již tradičně získat dárek.

Na pódiu se představily folklorní soubory Střediska volného času, pěvecký sbor Sluníčka ZŠ I. Hurníka, taneční soubor Eurotopia Opava, Totální skrat a All these memories. Návštěvníci zhlédli také chemické divadlo Slezského gymnázia. Ve 14 hodin se zájemci vydali na vycházku po stopách neviditelných sousedů. „Měli jedinečnou možnost seznámit se s řadou skrytých živočichů, které běžně vůbec nepostřehnou,“ uzavřela Pálková. (článek přejatý z www.opava-city.cz)

Z oslav Dne Země nás ještě čeká:

- 2. května – **Voda kolem nás** 10.00 – 14.00, venkovní učebna v zahradě Základní školy Opava, Vrchní 19. Žáci ZŠ Vrchní už ví o vodě téměř vše. Školám i veřejnosti rádi představí koloběh vody v krajině i ve městě a poradí, jak srazit účty.
- 3. května – **Velký jarní úklid** Sraz 9.00 u sběrný odpadu na ulici Hillova. Veřejný sběr odpadků se soutěží o nejlepší nález.
- 3. května – **Exkurze na raduňský mokřad** Sraz 14.00 u mokřadu (500 m před obcí Raduň ve směru z Kylešovic).
- 4. května – **Nejkrásnější melodie** Sraz 5.45 na zastávce MHD u víceúčelové haly, Městské sady. Pozorování ptáků v parku, poznávání jejich hlasů i života.
- 4. května – **Příroda Slezska** Začátek v 10.00, 14.00, 15.00 a 16.00 v historické výstavní budově muzea. Komentovaná prohlídka stejnojmenné expozice Slezského zemského muzea.
- 8. května – **Oáza přírody ve středu města** 10.00 – 14.00, zahrada Základní školy T. G. Masaryka, Mírová 35. Zábavné pokusy, hry a bádání o přírodě pro děti.
- 1.-31. května – **Ohrožené druhy** Foyer kavárny Obecního domu, Ostrožná 46. Výstava originálních dětských maleb a komentářů ze stejnojmenné soutěže.

● Přijďte férově posnídat

V sobotu 10. května se od 10:00 bude konat v parku na náměstí Osvoboditelů Férová snídaně

Formou pikniku podpoříme myšlenku fair trade a místních potravin. Upečte např. buchtu s fair trade kakaem nebo připravte pomazánku z místních surovin, pozvěte známé, vezměte sebou děti a přijďte posnídat v trávě! V případě deště se akce přesouvá do čajovny Harmonie na Krnovské ulici. Akci pořádá společnost NaZemi ve spolupráci s o. s. Ekolyceum.

Fair trade je označení potravin ze zemí globálního Jihu (např. káva, kakao, čaj), za něž dostali zemědělci spravedlivě zaplacené a které byly vypěstovány s ohledem na životní prostředí.

Ve zpěvu je rozdíl mezi kosem městským a kosem lesním. Lesní má více vzorů.

Je dokonalý imitátor a dokáže proložit svůj zpěv trylky a nápěvy jiných sousedů v ptačí říši v lese. Dá se říci, že můžeme u kosů rozeznat dvě subpopulace, kosa lesního a kosa městského.

Na tomto místě pojednáme o ptáku, který je velmi populární a snad se nenajde nikdo, kdo ho nezná. Určitě to nebudou někteří zahrádkáři, kteří mu zazlívají, že si rád pochutnává na zrajícím ovoci. Je to kos černý. Zabíjet kosa je bezúčelné, protože se vzápětí na uvolněné místo nastěhují kosi ze sousedství. V dřívějších dobách byl kos pták stěhovavý, s rozvojem měst se do nich nastěhoval, a protože zde najde i v zimě dostatek potravy, stal se z něho pták stálý. Jeho nádherný zpěv, srovnatelný se zpěvem slavika, někteří tvrdí, že ho předčí v bohatství melodií, nám oznamuje příchod jara. Dokonce často jaro předběhne a začne zpívat ve městech i v noci a uprostřed zimy. Ošálí ho stálé pouliční osvětlení, které prodlouží den a délka dne ovlivňuje činnost pohlavních žláz. Zpěvem si takto předčasně začne ohraničovat svůj hnízdní okrsek. Svůj rajón, ve kterém bude sbírat pro svá budoucí mláďata potravu. Z něho pak vyhání nejen ostatní kosa, s nimi bojuje velmi urputně, protože oni především budou hledat ke krmení svých mláďat stejnou potravu. Jsou přirozeně jeho největší konkurenti. Vyhání však i vrabce a nebojí se ani hrdličky. Stále hovoříme o kosích samečcích, kteří jsou matně černí a mají žlutý zobák. Samičky jsou černohnědé a zobák mají tmavší.

Lesní populace kosů si staví hnízdo ve vidlici stromů nebo v úžlabí větví. Městští kosi si místo pro hnízdo snad vůbec nevybírají. Zahnízdí v živém plotě stejně dobře, jako na parapetu okna v kůlně, či na balkoně v truhlíku. Na vejcích sedí většinou jen samička. Mláďata se vylíhnou po 11 až 14 dnech sezení a po dalších asi 14 dnech opouštějí hnízdo. Opouštějí je, i když ještě neumí létat a dalších 14 dnů na rodičích vyprošují potravu pronikavým voláním. Nikdy se nesnažte dávat jakákoliv ptačí mláďata do hnízda, ikdyž bezpečně víte, že je jejich. Rodiče je najdou podle hlasu. Je tu však jedno velké nebezpečí, toulavé kočky. Kos je specialista na lov žízá. Zkuste ho někdy pozorovat. Je trpělivý a dokáže žízá unavit, stejně jako rybář rybu. Málokdy se mu podaří ji přetrhout.

Kos černý
Turdus merula

Kos černý je středně velký pták, o něco menší než hrdlička zahradní. Dospělý samec je matně černý s oranžově žlutým zobákem a žlutým kroužkem okolo očí. Samice je hnědá s bělavějším hrdlem a nezřetelně skvrnitou hrudí, nohy jsou téměř černé. Zobák má tmavý, jen částečně oranžový.

U nás hnízdí kos černý v dubnu až červenci dvakrát až čtyřikrát ročně, městští kosi pak hnízdí v průměru o 10 dnů dříve než lesní. Hnízdo je hluboká, polokulovitá miska, vybudovaná ze suchých stébel a kořínků splepených hlínou, lesní kosi je umísťují do vidlic stromů a keřů, městští kosi hnízdí i na budovách (balkóny, verandy). Hnízdo nikdy nebývá umístěno vysoko nad zemí.

Samice snáší 4 - 6 modrozelených vajec s rezavými skvrnami.

Potomek z Cikalova mlýna byl vždy ochránce a znalec hněvošické přírody

Znali jsme se jako malí kluci. Josef bydlel ve mlýně na samotě u rybníka a já v bývalé celnici u polských hranic na konci Hněvošic. Bylo zajímavé se znovu setkat a zavzpomínat na dobu, kdy ve mlýně padalana mlýnské kolo ještě voda.

S potomkem majitelky "Cikalova mlýna" Pavlínou Vehovskou jsme se setkali na domluveném místě na hrázi Velkého rybníka v Hněvošicích. Josef Vehovský přijel na kole z blízkého sádrovcového dolu v Kobeřicích, kde dlouhá léta pracuje a po přivítání se přímo zeptal: "Co potřebujete vědět o mlýnu?" Ještě než jsme se vzpamatovali, předal nám kopii dokumentu.

"Byl to návrh pro zápis do vodní knihy o vodním právu paní Pavlína Vehovské, mlynářky v Hněvošicích."

Ze zápisu jsme se dověděli, že rybník byl zřízen v roce 1922 na bařinách na potoku "Bílávoda". Pochopil jsem, že bařinami jsou míněny bažiny, ale překvapil mne název. Potok, který pramení v Hněvošickém háji je zapsán v seznamu toků České republiky jako Bezejmenný potok, přičemž potok Bílá Voda je uveden v mapě jako potůček, který naplňuje ten menší rybník v Oldřišově. Takže se musí jmenovat jinak. Slušel by mu název Hněvošický potok a tak ho budeme nazývat, alespoň pro účely tohoto článku.

Sběrný Velký rybník má plochu 14500 m² a při normální vodní hladině má obsah 21450 m³. Tyto údaje platily v době zápisu, ale určitě se nebudou od současnosti příliš lišit. Scenérie rybníka je opravdu překrásná, na jednom břehu se větve dubu letního sklánějí až k vodní hladině a na protějším břehu se větve starých vrů křehkých a olší spínají vysoko k obloze.

Je to místo, které se zvláště v létě stává cílem vycházek obyvatelů obce. Dobře se rozjímá a odpočívá při pohledu na hladinu rybníka při západu slunce a za koncertu skokanů skřehotavých.

V poslední době však žab ubývá a to nejen v Hněvošicích. Nedávno jsme se o tom dozvěděli i od pana Tepery, který zná situaci u raduňských rybníků. Jen doufejme, že letní koncerty skokanů budou znovu slyšet obyvatelé Kylešovic i Hněvošic u svých rybníků, jako vždy předtím.

Rybník je naplňován především vodou ze zřidel, která jsou na dně rybníka. Z asi pěti zřidel vyvěrá v zimě teplejší voda, takže nad nimi se led nevytvoří a tím se zřídlo prozradí. Původní potůček od obce byl v 60. letech minulého století odkloněn a nyní protéká podél jeho severního břehu. Bylo to šťastné rozhodnutí vedení obce v roce a rybník se takto zachránil. Nyní čeká obec na výstavbu čistíčky, jenže přednost na dotaci z EU mají obce nad 2000 obyvatel a to Hněvošice zatím nemají.

Zavzpomínali jsme na porosty rdesna obojživelného, jehož listy pokrývaly část hladiny rybníka. Potom, co ho vyplenili bylinožraví amuři, není po něm ani památka.

Dozvěděli jsme se, že občas rybník navštíví i vydra říční. O té jsme psali v souvislosti s raduňskými rybníky. Sem se dostala po vodě z Oldřišovského potoka, do kterého se Hněvošický potok vlévá. “Voda v něm bývala tak čistá, že se dala i pít,” prohlásil to kdysi i bývalý vedoucí odboru životního prostředí v Opavě Ivan Törk, který se v rybníce rád koupal. Vzpomněl jsem si, že jako malí kluci, když jsme se v rybníce učili plavat, jsme se této vody napili ažaž.

Od Velkého rybníka jsme se s panem Vehovským vydali k Cikalovu mlýnu, ve kterém se narodil. Sešli jsme na louku pod rybníkem a zastavili se u místa, kde po bývalém stavidle, které regulovalo přítok do malého rybníka, zbyly jen betonové základy. Na bývalou strouhu, která odváděla vodu z Velkého sběrného rybníka upozorňují jen vzrostlé olše. Stejně tak malý rybník, ze kterého se odváděla voda na lopatky mlýnského kola, už neexistuje. V dobách, kdy byl mlýn v činnosti, měl malý rybník plochu 1110 m² a zadržel přes 900 m³ vody. Toto množství vystačilo na průměrný provoz mlýna necelé tři hodiny denně.

U místa, kde voda dopadala na lopatky mlýna, jsme se zastavili a zalovili ve vzpomínkách a nahlédli do Zázpisu vodní knihy o vodním právu paní Pavlíně Vehovské.

A z tohoto zápisu jsme se spolu se synem Jakubem dověděli, že mlýnské kolo mělo průměr 3,80 m a bylo široké 1,5 m, bylo na něm 48 lopat. Kolo vykonalo za minutu šest obrátů. Výškový rozdíl mezi dnem horního náhonu a dnem dolního náhonu činil v té době 4,12 m.

To jsme si mohli jen představit, protože z celého mlýnského kola zbylo jen železné ozubené převodové kolo a roura, ze které před půlstoletím padala na mlýnské kolo voda.

Josef byl vždy bystrým pozorovatelem přírody. Dodnes jeho očím neujde žádný živočich, které bezpečně pozná i podle hlasových projevů.

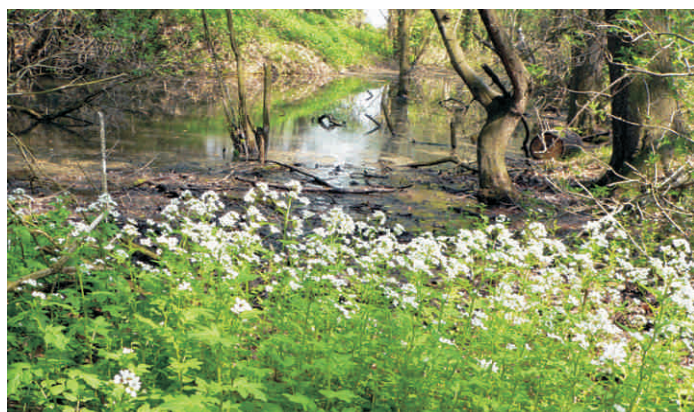
Než jsme došli ke mlýnu, kde rostl sad ovocných stromů vysazených i ze stromků, kterými bývalo někdy zapláceno mletí mouky, nás upozornil na hlas sýkory koňadry a mlynaříka dlouhoocasého. Ten se ozýval směrem od olše v jejíž vrcholu bylo vloni založené hnízdo žluvy obecné. “Do sadu pozvu Radima Lokoče z Oldřišova, aby určil vzrostlé ovocné stromy. Zabývá se starými, krajovými druhy. Já si pochutnám na hrušce Okrouhlince”, poznamenal pan Vehovský. “Je tu ale dost dalších druhů”, pokračoval. Slíbili jsme, že to Radimovi Lokočovi řekneme, že ho dobře známe.

Samozřejmě jsme se museli zeptat, jak přišel mlýn ke svému názvu “Cikalův mlýn”. Doslali jsme odpověď: “Ve mlýně tekla voda čůrkem, jen jakoby cikala. Snad odtud pochází ten jeho název”. Ještě jsme se zeptali na vzácnou rostlinu hvězdici chlumní, která podle opavských botaniků Dudy a Krkavce rostla na jižní straně u Cikalova mlýna a rozloučili jsme se.

Zbývá dodat, že hvězdici chlumní pan Vehovský nikdy blízko mlýna nenašel. Určitě se ještě setkáme a v delším rozhovoru si přiblížíme hodnotnou a krásnou přírodu Hněvošic.

Ve stráni u rybníka se nachází studánka, která má samostatný pramen, nejedná se o vodu vytékající z rybníka. Ta vytváří pod hrází rybníka tůňku, kde v létě rozkvétá řeřišnice hořká ve stínu vrb a olší.

Zlatice a zlatý déšť jsou dvě různé dřeviny, říká dendrolog Ing. Miroslav Frank.

Zlatice patří mezi první kvetoucí dřeviny u nás. Často zdobí prostranství před budovami v opavských parcích.

Zlatá zlatice

Každému do stereotypu šedivých barev zimních měsíců jednoho dne vpadne trochu křiklavá, ale příjemná žlutá plná zářivého optimismu. Do parků, plotů a zahrádek jí jaksí při těchto setkáních nemůžeme nevěnovat pozdrav, pohled, zvolněný krok, každý po svém. A myšlenky se na vteřinu rozletí za uplynulým zimním časem bůhví kam...

Zlatice v letmém setkání napase oči, dovede osvěžit a naplnit člověka něčím příjemným, co přichází s vůněmi jara. Díky a buď vítána, zlatá zlatice v jarním slunci!

Svou krásou upoutaly zlatice zahradníky v evropských kulturách nejdříve ve formě spontánních kříženců, které vznikly kolem roku 1885 daleko od Číny, domoviny výchozích druhů *Forsythia suspensa* (Thunb.) Vahl a *F. viridissima* Lindl. Od té doby se začínají šířit populace těchto hybridů, selekcí i následných kříženců pod jménem *Forsythia x intermedia* Zabel. ale v botanické literatuře se objevují i popisy mnoha původních variet čínského druhu *Forsythia suspensa*, zlatice převislé, které se rovněž dostaly do kultury a daly základ většině dnes pěstovaných zlatců. Latinský název *Forsythia* pro zlatici odvodil dánský botanik Martin Vahl, který žil v letech 1749 až 1804.

Na základě studia popsanych druhů zahrnutých předcházejícími autory do rodu *Syringa* - šeřík, rozlišil Vahl rostliny pro nový rod *Forsythia*.

Zlatici popsanou v roce 1784 švédským botanikem C.P. Thunbergem jako *Syringa suspensa*, (z jeho v té době nebezpečných cest po Japonsku v letech 1770 až 1796), Vahl ve svém díle poprvé odlišil zlatici od šeříku novým názvem *Forsythia suspensa* (Thunb.) Vahl. Ve svém díle *Enumeratio plantarum* z roku 1804 pojmenoval nový rod a Thunbergův druh po významném anglickém zahradníkovi Williamu Forsythovi, který žil v letech 1737 až 1800. A tak zlatice nese latinské jméno *Forsythia*. Od té doby botanikové popsali z Číny, Japonska a Koreje 5 druhů zlatců, které se postupně dostávaly do evropských kultur od roku 1844 až do roku 1919.

"Zlatice v letmém setkání napase oči, dovede osvěžit a naplnit člověka něčím příjemným, co přichází s vůněmi jara. Díky a buď vítána, zlatá zlatice v jarním slunci!"

K překvapení celého botanického světa byla v roce 1897 objevena a popsána *Forsythia europaea* Deg. et Bald. Nový druh zlatice z Evropy objevili Degen a Baldacci v severní Albánii a v přilehlém území Jugoslávie. Objev nebyl zcela náhodný. Oba botanikové působili na Balkáně v době, kdy započalo detailnější studium a průzkum evropské flóry mnoha jinými botaniky. A tak vedle jiných zajímavých objevů té doby, byla objevena na hadcových lokalitách na malém území i evropská zlatice.

Zakořeněné lidové pojmenování "zlatý déšť" náleží jinému druhu, také žlutě kvetoucímu štědřenci odvislému, *Laburnum anagyroides* Med. Ten kvete zlatým deštěm později než zlatice, od dubna do června.

Zlatý déšť

Když rozkvetne štědřenec odvislý, *laburnum anagyroides* Med., jakoby pršel zlatý déšť. Jen málokterá z dřevin je blízká svým pojmenováním a je shodná s charakteristickou vlastností a zjevem. Zářivě žluté květy často až ve 30 cm dlouhých, hroznovitých květenstvích, visí v hustých závěsech a vyplňují celý prostor korun. Jejich svislá poloha a občasné povívání větrem, připomíná déšť v konci května v červnu, kdy u nás štědřenec kvete. Rostlina je známá od dávných dob svým nápadným květenstvím a plody lusky s tmavými semeny, která připomínají čočku, hrách nebo fazole.

Štědřenec měl již v předlinneovské literatuře 16. století pěkné jméno - *Trifolia arbor*. Od pradávna byl také pěstován pro okrasu a svojí velkou jedovatost. Často býval komponentou v přípravě vyhledávaných lektvarů a nápojů "na objednávku" se smutným koncem. Později byl ve starých knihách uváděn a přepisován pod německým názvem Bohnenbaum, jako bobový nebo fazolový strom. Lidové pojmenování - zlatý déšť, není nijak staré. Vzniklo asi před sto lety v Německu a postupně se rychle rozšířilo po tímto trefným pojmenováním po celé Evropě i zámoří. Štědřenec roste v jižní Evropě, odkud byl introdukován do střední a západní části už ve středověku. Zde na mnoha místech ze zahrad znovu zplaněl a do zahrad se znovu a znovu vracel novými výsadbami. Jeho pěstování v zahradách je známo od roku 1560.

Štědřenec je keř, často i strom 6 - 8 metrů vysoký a některé exempláře mohou být velmi staré. Dřevinu pojmenoval C. Linné *Cytisus laburnum* L. v roce 1753. Německý botanik F. Casmir Medicus, který žil v letech 1736 až 1808, rozpoznal však rozdílné znaky této dřeviny od velké skupiny rostlin zahrnovaných do rodu *Cytisus* a popsal ji jako nový druh. Užil jako rodového názvu Linného *Laburnum*. Později popsal H. R. August Grisebach další nový druh štědřence *L. alpinus* Griseb, který rovněž vyčlenil z taxonomicky nepřehledného rodu *Cytisus*. Není ani dnes zcela jasné, zda tento druh není původní i v naší květeně z nejteplejších regionů republiky.

Také tento štědřenec alpský byl dříve znám a je pěstován v kultuře od roku 1596. Dnes jsou známy tři druhy z hor jižní Evropy, Řecka a Turecka. Později byl popsán z přírody zplanělý hybrid *L. x watereri* Dipp., vzniklý v kultuře. Je pěstován od roku 1864. Generace zahradníků vypěstovaly různé zářivě žluté formy štědřenců s dlouhými hroznými květy a různými tvary listů i habitusy rostlin. Jejich květenství mohou dosahovat až 40 cm délky. *L. x watereri* cv. Vossii má květenství dlouhá až 50 cm. Pěstování kultivarů štědřenců se rozvinulo kolem roku 1840. Všechny štědřence jsou jedovaté. Především jejich květy a semena. Obsahují alkaloid cystin, který patří k derivátům pyrrolizidinů, příbuzný alkaloidům starčeků.

Osudné, hlavně dětem, mohou být v lákavých květech a nevinných semenech i laburniny, na různém stupni hydrolyzovaný a oxidovaný cystin. Štědřenec patří mezi nejokrasnější původní dřeviny jižní Evropy. U nás je zlatý déšť často nesprávně spojován se zlaticí druhu roku Forsythia, která kvete žlutými květy o mnoho dříve.

"Generace zahradníků vypěstovaly různé zářivě žluté formy štědřenců s dlouhými hroznými květy a různými tvary listů i habitusy rostlin. Jejich květenství mohou dosahovat až 40 cm délky."

U zlatého deště připomínají květy velké zlaté dešťové kapky, které padají v hustých provazcích k zemi.

Předseda Matice slezské Vlastimil Kočvara značkuje turistické trasy

Od mládí se inženýr Vlastimil Kočvara zabýval historií a četl beletrii. Přestože vystudoval techniku, zavál ho osud na místo, kde mohl své zkušenosti a zálibu ve vlastivědě uplatnit. Stal se předsedou respektované instituce Matice slezské a tajemníkem opavského odboru, která má sídlo v Opavě. Mnozí znají Matici z publikací, které vydává a z periodika, které nese název *Vlastivědné listy*.

Mohl bys nám nejdříve říct, kde ses narodil a jak vzpomínáš na svou rodnou obec? Jak ses dostal do Opavy?

Narodil jsem se o 25 let dříve, než Gagarin vzlétl do kosmu, tedy 12. dubna 1936. Proto den kosmonautiky oslavuji dvojnásobně. A bylo to v Bartovicích, které vstoupily do české literatury díky Petru Bezručovi Šel starý Magdon z Ostravy domů, v bartovské harendě večer se stavil... V čínštině, do které byly Slezské písně přeloženy, se nazývají Balitofu). A na Bartovice vzpomínám velmi vřele, ostatně je to uvedeno v publikaci Ostravské příchody, která vyšla asi před dvěma léty. Opava je místem, kam mně trvale dostala umístěnka po vysoké škole. Opavu jsem znal už z dřívější doby, tak jsem zde nastoupil velice rád.

První otázka se bude týkat historie Matice slezské, mohl bys nám ji krátce přiblížit?

Ve druhé polovině 19. stol. přišlo opožděné národní probuzení také do té části Slezska, které zůstalo habsburské monarchii po prohraných slezských válkách (1742).

Západní část tohoto regionu se sídelním městem Opava byla již většinou poněmčena a Češi zde tvořili jen národnostní menšinu v okolí Opavy a směrem na východ k Ostravě. Na Těšínsku, které ke Slezsku taktéž patřilo, byly poměry komplikovanější o silnou menšinu polskou. Školy ve Slezsku byly jen německé, úřední jazyk němčina. To si uvědomovali intelektuálové českého původu (např. Ant. Vašek, otec P. Bezruče, Ant. Gruda, J. Zaczal, L. Ochraňa a další), proto zorganizovali v roce 1869 „tábor“ českého lidu na Ostré hůrce u obce Chabičov (dnešní Háj), na němž byl přijat požadavek na zavedení češtiny do úředního styku a založení českého školství a vůbec zrovnoprávnění české menšiny. Požadavky však nebyly vídeňskou vládou reflektovány. Proto uvedené a další osobnosti došly k závěru, že musí být organizace, která bude tyto požadavky prosazovat. Založili tak Matici opavskou (1877) po příkladu již tehdy existujících podobných spolků (Matic česká, Matic moravská). Vzala na sebe náročné úkoly, které se jí v průběhu mnoha let podařilo splnit: Zakládání českých škol, českých knihoven, české divadlo, tehdy převážně loutkové, založení muzea věnovanému českému obyvatelstvu Slezska, položení základů české vědecké práce ve Slezsku a o Slezsku. Řada těchto úspěšných činností existuje dodnes, byť Matic opavská byla zrušena v době nacistické okupace, po obnovení pak v roce 1948 a po dalším oživení s novým názvem Matic slezská opět v roce 1972. Od roku 1989 již pracuje nepřetržitě.

Jak ses dostal k tématu, kterými se zabývá Matic slezská, vlastivědou a přírodou?

K vlastivědě a historii jsem tihnul od dětství, ve zralém věku jsem se snažil historii i studovat. Asi jsem nebyl dost usilovný. Po ukončení základní školy rodiče nesouhlasili se studiem, jsem z ryze proletářské rodiny, takže jsem v roce 1951 nastoupil do učení. Protože mi učení šlo, poslal mě závod na průmyslovou školu se závazkem návratu. Dařilo se mi i na střední škole, ale kvůli závazku jsem se musel zaměřit na techniku, takže jsme nastoupil na báňskou do Ostravy, kde jsme už tehdy bydleli. Bylo to hlavně z finančních důvodů, matka byla v domácnosti, otec v invalidním důchodu, bratr na vojně. Tak jsem se stal inženýrem, ale i tak mě to bavilo. Zejména jsme měli vztah k dolům, takže jsme se zabýval mechanizací hornické práce. Později jsem se pokusil dodělat si historii, ale zaměstnavatelé mi to obvykle zhatili. No, a tak se ze mě nestal humanista.

Před besedou pozorně naslouchá spisovateli Arnoštovi Lustigovi.

Které autory literárních děl preferuješ, patrně historii nebo třeba sci-fi?

Preferuji pochopitelně historická díla a mám velmi slušnou knihovnu (včetně nových, nyní hodně diskutovaných Velkých dějin zemí Koruny české). Ne, že bych je všechny přečetl, jsou to stovky knih, ale trochu se v historii alespoň orientuju. Ale jinak čtu hodně poezii, miluji orientální literaturu, zejména čínskou. Sci-fi mě nebaví, kromě Vernea ovšem. Moji nejoblíbenější autoři jsou Bezruč, Mácha, Seifert, Nezval a Hašek.

Kterí učitele na střední škole tě nejvíce oslovili. Na koho rád vzpomínáš?

Nejlepší učitel, který mě výrazně ovlivnil, byl můj třídní v prvním ročníku průmyslovky, profesor dr. Antonín Satke. Byl to člověk s velkým Č, učitel s velkým U a také vědec. Vzpomínám na něj stále.

A na vysoké škole?

Na výšce byl můj oblíbenec profesor Hájovský, odborník na důlní stroje. On měl ke mně vřelý vztah. Všichni jsme ho brali jako „tatíka ročníku“, vždy navštěvoval naše studentské akce a nejednou jsme my dva spolu odcházeli navzájem se podpíraje. Bydleli jsme totiž dost blízko sebe.

Které období historie Slezska je pro tebe nejzajímavější?

Celá historie Slezska je zajímavá, protože je výjimečná, ale nejvíce mě baví 19. a 20. století probuzení Čechů ve Slezsku a jejich úsilí o existenci. Je mi to blízké i kvůli Matici, které se věnuji.

Co bylo a je posláním Matice slezské?

Matice slezská pokračuje v činnosti Matice opavské mimo ty oblasti, které zajišťuje stát (školaství, věda, kultura). Protože po druhé světové válce došlo k výrazné výměně obyvatelstva ve velké části Slezska (odsun Němců, příchod nových obyvatel z vnitrozemí, ale i ze zahraničí - Volyně, Rumunsko, později Řecko a j.) zaměřuje se na obnovu a udržování tradic, osvětu, vztaženou na minulost a současnost Slezska, jeho postavení v rámci České republiky aj. Stručně řečeno, usiluje o zakořenění všech obyvatel k území, ve kterém žijí a k vytvoření pout mezi lidem a Slezskem.

Od kterého roku jsi tajemníkem opavského odboru Matice slezské?

Tajemníkem opavského odboru jsem od roku 1995. Předtím tato funkce nebyla, ale rostoucí úkoly, financování a administrativa si tuto funkci vyžádala. Od roku 2006 jsem rovněž předsedou ústředního výboru.

Určitě jsi znal mnoho slezských přírodovědců, jako třeba Emanuela Opravila z doby nedávno minulé, jaké osobní vzpomínky máš na některé z nich?

Vhledem k mému pokročilému věku jsem se dostal do styku s řadou přírodovědců ve Slezsku nebo s těmi, kteří v oblasti přírody alespoň působili: pochopitelně Emanuel Opravil, ale také Zdeněk Kříž, František Krkavec, Miroslav Frank aj. Vzpomínek mám moc, nevím, kterou bych měl zaznamenat. Třeba s Františkem Krkavcem jsme organizovali oblíbené a úspěšné vlastivědné zájezdy Matice slezské v letech 1968-1972, psali jsme „mikroprůvodce“. S Emanuelem Opravilem jsme byli také aktivní v klubu přátel umění. Sbíral i exlibris s přírodní tematikou. Ve svém oboru byl skutečně odborník, přesto uměl publikovat velmi čtivým způsobem.

Vydáváte periodikum Vlastivědné listy, kdy vyšlo první číslo a prozrad' nám něco z kuchyně redakce?

Vlastivědné listy vycházejí od roku 1975. Vlastně měly být pokračováním časopisu Slezsko, který vydávala Matice slezská (1969-1972) a po jejím „rozejití“ byl krajským úřadem zastaven. Vlastivědné listy začalo vydávat Slezské zemské muzeum až po tříletém otálení. Vzhledem k územní působnosti muzea rozšířil časopis okruh svého zájmu i mimo Slezsko o severní Moravu. Tak tomu je v podstatě dosud. V roce 1998 se vydávání vrátilo k Matici slezské. Odborný obsah zajišťuje redakční rada, jejímiž členy jsou odborníci z různých pracovišť Slezska i severní Moravy. Pro Matici je to skutečně dosti značná zátěž, protože prodejní cena představuje jen něco přes polovinu skutečných nákladů spojených s vydáváním časopisu. Ale za skutečné výrobní cenu by byl těžko prodejný. Proto jej Matice slezská musí dotovat, což je pro dobrovolný spolek daleko těžší než by to bylo např. u muzea s mnohamilionovým rozpočtem.

Velmi těžko se nám v redakční radě zajišťují příspěvky z přírody. Přírodovědci nejsou velcí psavci nebo dodají materiál příliš odborný pro vlastivědné periodikum. Málokdo umí psát dostatečně odborné a čtivé články z přírody. Nejlépe to uměl Emanuel Opravil. Přírodovědci by měli být pilnější, i z vědy se dá udělat dobrodušné čtení či zážitek. Přírodovědci, polepšete se!

Matiční dům v podobě ze začátku 20. století

Přednáška na Slezské univerzitě o historii Matice slezské.

Víme, že se rád pohybuješ v přírodě, které místo v okrese Opava a ve Slezsku sis nejvíc oblíbil a kam se nejraději vracíš?

Ve Slezsku se mi líbí všude, ale nejvíc v Hradci nad Moravicí s přilehlým údolím Moravice. Jinak miluji jižní Čechy, které jsem v době studia prošel křížemkrážem.

Do přírody chodíš i jako značkář turistických tras, přiblíž nám tuto činnost.

Značkování turistických tras provádím proto, že sám jsem aktivní turista a při svých cestách po naší vlasti využívám značkové cesty, které musel někdo „pro mě“ vyznačit, takže já to vracím jiným turistům stejným způsobem. A kromě toho, značky zavedou cizího návštěvníka vždy na nejlépejší místa, která by jinak nemohl vidět.

Určitě jsi při značkování tras zažil spoustu zajímavých historek. Můžeš se s některými s námi podělit?

Značení je práce, ale člověk může ledacos zažít. Protože se u toho nemluví ani nekřičí, často vidíme ve volné přírodě tvory, kteří by se jinak se před hlukem ukryli. Ale stát se může ledacos. Protože značíme vždy ve dvojici, stalo se nám, že kvůli zkrácení práce jsme každý začali na opačném konci trasy. Ale protože uprostřed byl velký kus lesa vykácen, nějak jsme se nesetkali a každý z nás vyznačil téměř celou trasu podle svého plánu. Až každý z nás došel na konec, kde trasa začínala nebo končila, zjistili jsme, že přicházíme každý z jiného směru než jsme měli. Takže znovu na trasu, všechno poctivě odstranit, dělá se to hnědou khaki barvou a celou trasu vyznačit znovu. Ale to už jsme pro jistotu dělali společně, ale trvalo nám to však více jak dvojnásobek času, takže jsme nic neušetřili.

Slavnostní uzávření studia Univerzity třetího věku. Sedící je kvestor Ing. Káňa, za ním stojí p. Kolářová.

Která označovaná turistická trasa byla nejdelší, a na kterou nejraději vzpomínáš?

Nejdelší byla modrá trasa z Děhylova přes Hlučín do Bohuslavic a Chuchelnou do Sudic. Ale ta se dělala na pět úseků, za den se dá pečlivě vyznačit trasa maximálně do sedmi kilometrů. Nejvíce času zaberou šipky, takže přes sídla, pokud se trasa vede různě po ulicích, to jde dost pomalu. Turistické značky musí být pro oba směry a co nejlépe viditelné a také pěkné, aby nám nedělaly ostudu. Značení turistických tras v České republice je obecně považováno za nejdokonalejší v Evropě.

Pomník jednoho ze zakladatelů Matice slezské Vincenta Praska, prvního ředitele gymnázia v parčíku u Geodezie na Praskově ul. v Opavě.

Kolik významných opavských osobností se honosí Cenou Petra Bezruče. Kdo ji dostal jako první a kdo naposledy? Od kdy se v rámci festivalu Bezručova Opava začala udělovat?

S Cenou Petra Bezruče je to složitější. Nejdříve ji uděloval Památník P. Bezruče, také Svaz československých spisovatelů, Krajský národní výbor v Ostravě, nyní město Opava. Nositeli jsou osoby, z dnešního pohledu třeba i problematické, ale také instituce (například i Matica slezská nebo Pěvecké sdružení moravských učitelů a Slezské zemské muzeum). Přehled a hodnocení by vydalo na brožuru, tak alespoň ty nositele od roku 1995, kdy cenu udělovalo Statutární město Opava. Postupně ji obdrželi Emanuel Křenek, Miloš Kačírek, Karel Kostera, Antonín Satke, Miloš Zbavitel, Monsignor Josef Veselý, Bohdan Sláma, Olga Procházková, Lukáš Vondráček, Radim Zenkl, Iva Mrázková, Karel Holeš, Ilja Hurník

Na chodbách v budově Matice máte obrazy opavských výtvarníků, kteří malovali rádi přírodu. Můžeš vyjmenovat alespoň některé a jak na ně vzpomínáš?

Na mnohé výtvarníky, a nejen opavské, vzpomínám velmi rád. Dnes funguje v Matici i celá skupina výtvarníků, kteří tvoří skupinu X. Se všemi se znám, hodně z nich se věnuje především přírodě. I doma mi visí řada obrazů od výtvarníků, kteří překročili význam našeho města či regionu. Vzpomínám na Viléma Balarina, Miloše Kačírka, Evu Václavkovou, Zdeňka Beneše a další.

O tobě je známo, že se zajímáš o umělý jazyk esperanto. Jaký máš k němu vztah?

Esperantem jsem se začal zabývat už v mládí pod tlakem svého staršího bratra, který se mu učil v Ostravě a cítil potřebu procvičovat se v konverzaci doma. Po přestěhování z vesnice do Ostravy (1948) jsem i já začal navštěvovat kurs tohoto jazyka a brzo jsem začal být aktivní i v esperantském hnutí. Myšlenka jednotného dorozumívacího jazyka mi velmi imponovala, byť v posledním letech silně ustupuje do pozadí pod tlakem všeobecně uznávané angličtiny. Esperanto je vysoce dokonalé a má všechny znaky schopného, praktického a také podstatně snadnějšího jazyka než kterýkoliv jiný národní jazyk. Ale nechci zde hovořit o něm. Nejvýznamnější období mojí aktivity nastala s mým příchodem do Opavy. Esperanto jsem propagoval, učil zájemce, získával přátele po celém světě a také organizoval mnohé mezinárodní akce v Opavě i jinde. V roce 1969 vznikl Český esperantský svaz, byl jsem zvolen do jeho vedení, později jsem řadu let byl místopředsedou, což byla nejvyšší funkce, kterou jako nestraník jsem mohl v celostátní organizaci zastávat. Rovněž jsem pak zastupoval české esperantské hnutí ve výboru Univerzálního (světového) esperantského svazu v Rotterdamu. Po roce 1989 jsem dvě funkční období byl předsedou svazu. Do tohoto období spadá také můj největší úspěch - prosadil jsem pořádání světového kongresu esperantistů do Prahy v roce 1996, který jsem organizačně řídil. Byl to snad největší mezinárodní kongres, který se v Praze konal. Týdenního setkání v pražském Paláci kultury se zúčastnilo tři tisíce zájemců. Bylo mezi nimi mnoho významných osobností. Kongres měl i výrazný ekonomický efekt, protože obrát za všechny služby šel do několika desítek miliónů korun. A to jsme zorganizovali zcela bez profesionálních placených lidí.

Dnes už žádnou funkci nemám, jsem jen čestný člen svazu a občasný poradce při odborných záležitostech spojených s esperantem.

V poslední době m

O čem v poslední době nejvíc přemýšlíš?

Mívám nostalgické nápady, což je asi příznak stáří. Ve volné chvíli zajedu do míst, na která mám pěkné vzpomínky z mládí. Také vyhledávám žijící spolužáky či spolužačky a kamarády z mládí a snažím si připomenout pěkné prožitky s nimi. Zajímavé životní příběhy si stručně zaznamenávám. Třeba mi to jednou k něčemu bude až se tam „dole“, protože o nebi jako hříšníci neuvažuji, opět my hříšníci potkáme, abychom si trochu připomněli pozemské zážitky.

A na závěr několik otázek, na které odpoveď krátce. Je to vlastně takový test. Chodíš na houby a kam nejraději? Umíš si houby připravit a kterou máš nejraději? Máš zahrádku, chatu...?

Na houby dnes nechodím. Ale do puberty jsem bydlel na vesnici, hned u lesa a v lese jsme byli více než doma či ve škole. Jít do lesa místo do školy, to se nám líbilo. Houby jsme jedli často, sbírali jsme vše, protože jsme se v tom vyznali. Až po studiích jsem se více přeorientoval na „duchovno“, což je spojeno s Opavou. Jen občas vyrazím na nějaké určené místo, když se dovím o tamní nadúrodě třeba žampionů, václavků či bedel. Jinak mám velmi rád houbovku a smaženici ostatně, kdo by je nerad? Nemám ani zahrádku, ani chatu, já totiž nerad jezdím na jedno místo. Jsem toulavec a dnes, když už to mám spočítané vzhledem ke svému věku, se snažím projít pěšky všechna sídla ve Slezsku. Všude najdete něco zajímavého a všude jsou lidé různí, ale naši. Ještě mi pár vesnic k poznání chybí.

Rozkvetlá jablň purpurová mezi konkatedrálou Nanebevzetí Panny Marie v Opavě a budovou Matice slezské ve Dvořákových sadech.

Ověřte si své znalosti

Testové otázky

1) Kteří ptáci používají při stavbě hnízda hlínu?
vlastovka obecná, straka obecná, vrabec polní, čáp bílý, kos černý, drozd zpěvný

2) Které končetiny narostou čolkovi jako první?
pravé, levé, přední, zadní

3) Kdy kvetou šafrány?
na podzim, v létě, na jaře

4) Kde hnízdí čáp bílý?
u lidských sídlišť, v hlubokých lesích, v rákosinách

5) Které rostliny kvetou na jaře v lužním lese?
sasanka hajní, dymnivka dutá, ocún jesenní, křivatec žlutý

Výsledky březnového kvízu:

Testové otázky:

1 špaček obecný, mandelík hajní

2 vřežravce

3 mlže

4 na stromech a keřích

5 mechorosty

Spojovačky: 6 rašelíník - mech 7 osladič obecný - kapradina

Rozhodnutí o správnosti: 8 ne, 9 ano, 10 ano

Poznáte, co je na obrázku: A pestřenka B vos

Spojovačky (spoj pojmy, které spolu souvisí)

6) drozd - černý

7) kos - zpěvný

Rozhodnutí o správnosti

8) Mládě, které naleznete, vrátíte zpět do hnízda.

Ano Ne

9) Pulec je larva čolka.

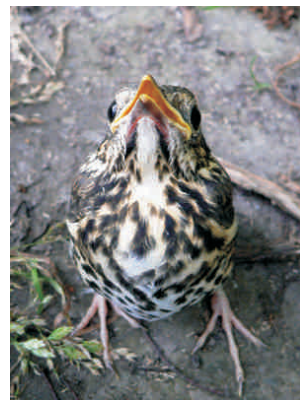
Ano Ne

10) Zlatice má odborný název zlatý děšť.

Ano Ne
Mládě, které naleznete, vrátíte zpět do hnízda.

A

B

Své odpovědi nám můžete zasílat na adresu: info@natura-opava.org. Budete zařazeni do soutěže. Správnost odpovědí si budete moci zkontrolovat v dalším čísle měsíčníku.

Kos zpívá, aby uživil svou rodinu

Po vánocích se den začne prodlužovat. Nejdříve pomalu a nenápadně, vždyť se říká „Na nový rok o slepičí krok“. V únoru rychleji podle přísloví „Na Hromnice o hodinu více“. Na delší den se netěšíme jen my děti, ale i ptáci. Poznáme to brzy z rána, když svítá. To se rozezpívají kosi, sýkory, stehlíci, zvonci a pěnkavy. Sedí na vrcholcích stromů a předhánějí se, kdo tu svou melodii zazpívá tím nejsilnějším hlasem. A dávají si opravdu záležet. Samička kosa, která si se svým kosím manželem postavila hnízdo na smrku u pískoviště, je na zpěv svého druha velmi hrdá. „Zpívá opravdu velmi pěkně,“ tetelí se pýchou na svých čtyřech vejcích. Jenže totéž si o svém partnerovi myslí i samička kosa na hnízdě u houpaček.

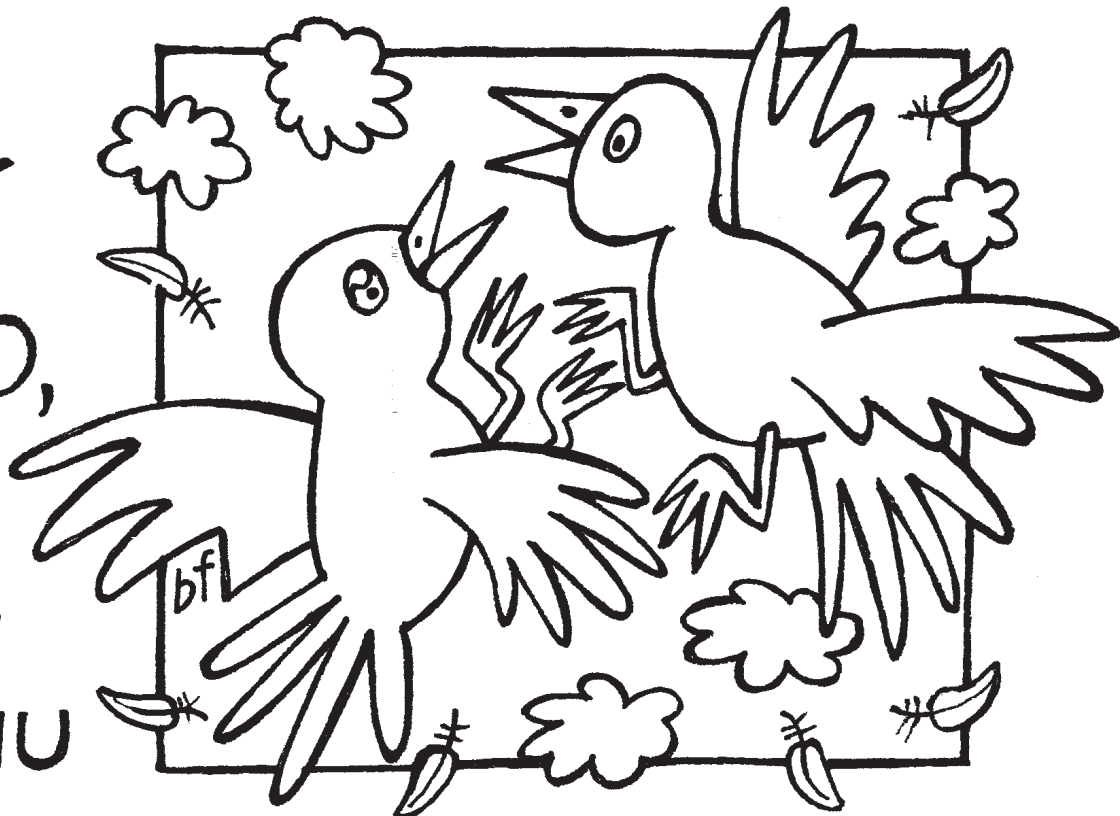
Zrovna včera došlo mezi těmito sousedy k ošklivé hádce a potom ke rvačce, až peří létalo. Co se stalo? Kosí sameček od houpaček se chtěl projít po trávníku kolem pískoviště. A to neměl dělat. „Co tady děláš? Tady lovím žížaly pro své děti já!“ zlobil se sameček ze smrku. „Jen já mám právo lovit v tomto revíru. Neslyšel jsi můj zpěv? Všude dokola je to jen mé loviště,“ vykřikoval a dorážel na souseda. Hezkou chvíli se handrkovali a proháněli jeden druhého, až to nakonec kos od houpaček vzdal. „No, tak to se omlouvám. Ale nepřej si mne, když tě uvidím u houpaček. Tam jsem zase doma já a také potřebuji uživit svou rodinu. Tam mi žížaly lovit nebudeš!“

Po rvačce se vrátili oba ke svému hnízdu, sedli si na větvičku a začali zpívat. K žádné další hádce už nedošlo. Pochopili, že síly jsou vyrovnané a je zbytečné svého souseda dráždit. Oba totiž musí uživit tu svou kosí rodinku v hnízdě. A dále si každý lovil na tom svém teritoriu, které si hlasitým zpěvem vyznačil.

KOS ČERNÝ : SAMEČEK JE CELÝ ČERNÝ S ORANŽOVÝM ZOBÁKEM.
SAMICE A MLADÍ PTÁCI JSOU HNĚDÍ S HNĚDÝM ZOBÁKEM.

KOS
ZPÍVÁ
PROTO,
ABY
UŽIVIL
SVOJI
RODINU

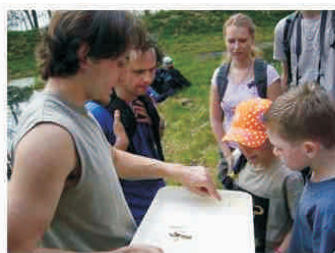

Natura Opava

vzdělávání - ekologické služby - expedice - péče o přírodu

Jsme občanské sdružení, které se od roku 1992 zabývá vzděláváním, ekologickými službami, péčí o přírodu, publikační činností a osvětou. Naším krédem je - "učit o přírodě v přírodě". V našem týmu pracuje řada odborníků jako: ekologové, hydrobiologové, botanici, dendrologové, mykologové, zoologové, entomologové, herpetologové, krajinní ekologové, geografové, pedagogové, zahradní architekti, geologové, ekotoxikologové, fotografové, grafici a odborníci v IT, lesníci, zahradníci...

Měštům, obcím a organizacím nabízíme odborné služby a poradenství v oblastech vzdělávání a prezentace regionu (naučné stezky, publikace). Poradíme v otázkách ochrany přírody a krajiny, rozvoje venkova, získávání dotací, výzkumu a v oblasti posuzování vlivů na životní prostředí. Naše projekty jsou velmi populární. Vyznačují se originálním přístupem a pojetím a precizním grafickým zpracováním. Informace jsou na: www.natura-opava.org

Občanské sdružení Natura Opava - Czech Republic

E. Beneše 30, 747 05 Opava

tel: 00420 737 322 616

e-mail: info@natura-opava.org, web: www.natura-opava.org

facebook: www.facebook.com/naturaopava